

# FODOR TÜNDE

## Közeledve és távolodva

*Reflexiók Petőcz András és Sály László közös lemeze kapcsán*

### (TÁVOLRÓL KEZDEM, HOGY KÖZELEDJEK)

Az első találkozás fontosságát senki sem vitatja – bárhogyan is alakul, jól vagy rosszul, emlékezetes marad. Az első szereplés, randevú, koncert, ahová egyedül mehettél el, az első komoly veszekedés, gyerekeink első szava – nem esnek áldozatul az időnek. Amikor hazavittem, s először megszólalt az anyukámtól örökölt egykazettás Akai magnómban a hang, vagy inkább zaj, zörej, a családtagjaim arcára kiült a kérdés: mi ez? A *más idők más dalait* alighanem tényleg nehéz lehetett elfogadni annak, aki a „lávmidún” és a „valaholegylánynon” nőtt fel, s ráadásaként amikor a Kovács-Sőrés-Szkárosi hármas belescapott a hangzáslecsóba, s nyűtték, rezegtették, sivítették, kiabálták, mondták, hörögtek, kiáltották, az igencsak hangos és nagyon más is volt. Bizony, az én első hangköltészeti élményem a SOKAPANASZ formáció *Mezzofoszfát* című anyaga volt, amit azóta is szívesen szednék elő, különösen rosszabb napjaimon csokoládé helyett, ha nem kelt volna lába a hanghordozónak már egy ideje.

Sok panaszt nem okozott nekem a *Mezzofoszfát* hallgatása – élveztem a különtségét, a különbözőségét, rám gyakorolt hatását. A lúdbőrözőset, a hidegrázósat. S így van ez azóta is – szeretem az emberhang és zeneszerszámhang kevercsét, jó szövegekkel spélkelve különösen.

Bírom.

### (KITARTÁS, KÖZELEDEM)

A SOKAPANASZ zörejei aztán elvezettek más hangköltészeti alkotásokhoz, akusztikus versekhez, előadókhoz. Kerestem a jófajta borzongás lehetőségeit. Így került a kezembe egy lemez, az SLPX 31392, amit a Hungaroton 1990-ben adott ki, és amely egy szerzőpáros nevéhez fűződött. A Petőcz-Sály-féle *Közeledések és távolodások* megjelenése az alkotók életében nem volt előzmény nélküli. Ahogyan a közös munka sem. Utóbbira az egy évvel korábban megszületett film, a *Pár-beszéd* a példa, melynek zeneszerzője Sály László, rendezője Petőcz András volt. Petőcz ekkorra már megírt három olyan kötetet, melyek mind-egyikében szerepelt kevesebb-több akusztikus vers (*A jelentés nélküli hangsor*, Szépirodalmi, 1988; *Non-figuratív*, Magyar Műhely, 1989; *Láthatatlan jelenlét*, Szépirodalmi, 1990). Sály László is töretlenül járta

a maga nem kis ívű zeneszerzői útját, s számos díj és másokkal történő együtt-dolgozás mellett már megszületett például *Lokomotív-szimfóniája* is. (Nem tartozik a tárgyhoz, de vonatmányiás háromévesem kedvence ez a darab, így én nagyon hálás vagyok a tanár úrnak, hogy megírta e művet.)

### (A KÖZELBEN VAGYOK)

A *Közeledések és távolodások* összhangzás. Az önkifejezés két művészeti ágának, a zenének, és a szövegnek az össz- és összehangzása. Ahogy Petőcz írja a felvezetőben: „Zene és vers: ebben az összeállításban teljesen egyenrangúak. De nem megzenésített versek, hanem valami más. Közös megszólalás. Együttes létezése műfajoknak.”

Persze az együttes létezés nem jelent feltétlenül együttszületést is. A versek már léteztek a zenék előtt, ráadásul az akusztikus versek esetében eleve a vers lehetséges megszólalása is adott volt, vagyis adott lehetett, gondoljunk csak a *Lépések közeledése és távolodása* brrrr! uhhh!-jaira, vagy a József Attila-i *Levegőt!* kizárólag magánhangzókkal történő újradefiniálására, illetve ezáltal a magánhangzók jelentésének kvázi újraértelmezésére.

Petőcz András esetében egyébként az egész életmű verseskönyveire jellemző akusztikum gyűjteményesében, a *Majdnem mindenben* is szerepel, gondoljunk csak Radnóti-versére, de a legutóbb megjelent kötet, a *Zárójelversek* is ezzel indul. Tá-titi-tátá, Petőcz András hangján hallom, s legfeljebb valami különös remegés fog el, legfeljebb valami szomorú, félnék, de különös remegés.

Sáry László esetében az ő zenész mivolta már eleve predesztinálja az akusztikát. Ráadásul Sáry olyan zeneszerző, aki nemcsak zeneszerszámokkal zenél, zongorával, síppal, dobbal, harmonikával, ütőhangszerekkel, hanem füttyel, emberhanggal, madárdallal, hétköznapi, spontán születő hangokkal is.

Mindketten modernsége törekvő művészek, már csak ezért is evidens volt az együttdolgozás és -gondolkodás, melynek eredménye a *Közeledések és távolodások* hatvan perce is lett.

### (MEGÉRKEZTEM, NEM KÖZELEDEM, NEM TÁVOLODOM)

A lemez alkotói a teljesség igénye nélkül törekedtek arra, hogy elképzeléseik, szándékaik minden árnyalatát bemutassák a hallgatónak. Így vált a közös alkotás kétarcúvá - nem feltétlen szövegmaster és hangmaster kettősségéből, hanem inkább a lemez egészen átívelő repetícióból és experimentalizmusból adódóan.

A *Közeledések és távolodások* anyaga, ha nem is választható el élesen, de két egységre mégis tagolható. Az első traktusra - körülbelül ez első tíz műre - a meditáció, a repetíció (amin nem a „mindenkétszermondok”-at vagy a politikusi „mondommégegyszerhogymindenkimegértse” szókapcsolatot kell érteni), illetve a repetíció segítségével előhívható belső elmélyülés a jellemzőbb, míg a lemez második felén található darabok, kezdve az *Előhang a Zárójelversekhez*szel, inkább az experimentális vonalat, a hanggal, hangzással, ritmusokkal, effektusokkal való kísérletezés szépségét mutatja be. Ami a lemez egészére jellemző, s szép ívet rajzol a repetíció és az experimentalizmus közé, az a minimalizmus, szavak-

ban és hangzásban egyaránt. S ezzel be is zárul a kör, ha úgy tetszik – a repetíció és az experimentalizmus ritmikája szépen kiegészíti egymást, s bár a meditálás és az akusztikus költészet nem okvetlenül feltételezi egymást, de a jelek szerint mégis jól összeegyeztethető. Hiszen a *Közeledések és távolodások* esetében némelyik vers éppen meditációs repetitív technikája révén sorolható az akusztikus költemények közé. Jegyezzük meg azért még, hogy a minimalizmus és a repetíció mind a zenében, mind az irodalomban hasonló funkciót tölthet be – miként az emberi kultúra alapvető megnyilvánulásaiban, az imádkozásban, a legkülönfélébb vallások fohászaiban, a művészetben is a koncentráció, a befelé figyelés, a belső erők összpontosítását eredményezheti.

A lemez első felének versei tehát az úgynevezett hagyományosabb gondolkodás-, vers- és zeneszerzői módhoz illeszkednek. A szövegek tekintetében egyfajta folytonosság, egymásra rímelés figyelhető meg, hiszen a verstémák vissza-visszatérnek: a madarak, a harangok, a fények megjelennek *A magasban: fényességben*, a *Harangkondulásban* – amely ráadásul egy Weöres Sándor-variáció – éppúgy, mint a *Hajnali fényben*. A nő-téma is feltűnik több helyen, a *Virágok mozdulásában*, a *Bársonyos plüss takaróban*, a *Tűzpiros ruhában*, de a *Tavaszi pillanatban* is. A visszatérő motívumok a versek között is létrehozhatnak egyfajta ismétlődést, repetíciót, még inkább felerősítve azt, hogy aztán mindez szépen kulmináljon a *Repetitívben* vagy az *Indiánlány-zárójelversekben*. Utóbbi versek már előfeltételezik a lemez másik felének szövegeit, a *Lépések közeledése és távolodását*, a *Levegőt!*, a *Pár-beszéd 1.2-t*, s kedvencemet, a *Néhány szó mindig eltűnik, majd ismét előkerült*. Nagy szerepet kap ezeknél a szövegeknél a kísérletezés, a polifonikusság, az összhangzás és az emberi hang. A szövegek expresszív zeneisége kissé háttérbe szorítja, helyenként abszolút minimalizálja is a hangszeres megnyilatkozást.

Szerencsés helyzetben vagyok, mert nem kell időt elvennem előadótársaimtól azzal, hogy meghatározom a hangköltészetet, fonikust vagy másmilyent, itt mindenki tud mindent, hiszen a jelenlévők egyik része csinálja, a másik része pedig beszél róla. Vagy is. Hogy melyik a könnyebb vagy nehezebb, azt nem tudom, mindenesetre a kettő közül talán az előbbi a szórakoztatóbb.

Így összpontosíthatok arra, hogy kicsit bejárjam a lemez szövegeit, hangjait, belülről tekintsek kifelé, legyek abszolút műélvező, hallgató. A magasban fényesség és zaj, különös rajban madárvonulás, hallom, s közben a zongora hangjaival vonulok én is, fel s alá, akár a madarak, kondulok, mint a harang, pattognak a hangok, mint a fény, nincs se határ, se út, csak fénylő tekintetek, vércsék, lélegzetvisszafojtás, fénylő pattogás. Aztán riadra váltanak a hangok, ijedt verdesésre. A zene hallatja a sirályok rikoltását, a gyöngyszemek szikráit, ringatózását, mutatja a másra gondoló, botladozó kezeket, a különöst, a látomást kék kőből, a tenyérben nyíló virágokat, a hajban csillogó fénycsöppeket. Hallgatok, *moccanatlan és lélegzetvisszafojtva*. Elhalkul a figyelés, halkul a zene, megsűrűsödik a hóésés, a fűcsomó lassún teljeseedik, az erzet fehér sosemvolt csillogása, a fájdalom mögött a félelem, pillanat nélkül. Csaknem hullámtalan, szürke és hideg, s hozzá pár hang, magas és mély, félhangok, disszonánszok. Visszatérő képek, madarak, szürkeség, egyhangúság, puha, lágy és tűnékeny sziluett, távolodások és közeledések. S hozzá a végtelen zene.

*Azt mondom néked, néked mondom, mondom néked*, hogy egyszer csak kevesebb lett a zene, a szöveg, több az emberi hang, s így mintha még többet mondanának, adnának együtt. Űtösöket hallunk, szövegben is, kipp-kopp, kipi-kopp, ez itt a kísérletezés helye, *tá-titi-tátá, tá-titi-tá. Legfeljebb félénk remegés*

fog el, s tisztán kitartott egy-hangok vesznek körül. Aztán *csak csont, és hús, és vér, csak apró mozdulat*, s érdes akkordok. *Néhány szó mindig eltűnik*, zongorán leütött éles hangok kerülnek a helyére, majd *ismét előkerül. Lépések zaja dönnng, lépések zaja dooong*, s kiáltunk, akár *sűrű hajlongások közepette, nagyon-nagyon udvariasan*. Itt az Indián Lány, aki *Gőgre, Büszkeségre, Erőre és Gyöngeségre tanít*, aki különös szavakkal szól, különös igéket mormol, szeretete pusztít. S a félelem a hajnali csengetéstől. És mégis - kevés szavúan, kevés hangúan válik igazán egybeforrottá, széppé ez a szó- és hangvilág. Mert rendkívül szép az, amikor a létezés lelassul. Ahogy közben szójelben, hangjelben létezőnk, méltósággal.

### (KÖZELEDVE TÁVOLODOM)

„Csupán - kommunikáció. Megszólal néhány akkord, hang, beszélgetésre ösztönöz” - írja felvezetésében Petőcz András. S valóban így van - megszólal néhány akkord, néhány hang, s úgy szólal meg, hogy arról beszélni kell. Úgy szólal meg, ahogy csak az tudja megszólaltatni, aki mindvégig erre készült - írónak, költőnek, semmi másnak; zenésznek, semmi másnak. Meggyőződésem, hogy ahogyan John Cage négy és fél perces csendje, vagy Kurtág tömör eszköz- és formavilágú, irodalmi alkotások ihlette munkái, úgy a Petőcz-Sáry duó munkássága is megtöltené a koncerttermeket. Hiszen a zene és az irodalom közösség-teremtő ereje hatalmas, külön-külön is, hát még karöltve! Legyen így, azt kívánom.

Mert *ha azt mondom, a helye betöltetlen, nem mondok sokat.*